

DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMLİ LİMAN-KALESİ: AYAS

Fatma AKKUŞ YİĞİT*

Özet

Deniz ve kara burçlarından oluşan Ayas Liman-Kalesi, Ortaçağda Doğu Akdeniz ve Yakındoğu'nun en önemli ticaret limanlarından olup, İskenderun Körfezi'nin batı kıyısında yer almaktadır. Günümüzde Yumurtalık olarak isimlendirilen Ayas Liman-Kalesi, bugünkü durumunun tersine ortaçağda çok stratejik ve işlek bir limandı. Ayas Liman-Kalesi coğrafi konumu itibariyle korunaklı bir lokasyonda yer almakta, Küvare ve Milvan gibi dağ kaleleri tarafından da korunmaktaydı. Ayas, ticaret yolların kesişme noktasında bulunması sebebiyle önemli bir ihracat ve ithalat limanıydı. Mısır ve Suriye'den gelen mallar ile Avrupa'dan gelen mallar Ayas limanı üzerinden iç bölgelere sevk ediliyordu. Çukurova bölgesindeki Kilikya Ermenileri ile Moğollar için doğunun en önemli ticarî limanı olan Ayas, deniz ve kara burçlarıyla ele geçirilmesi zor, muhkem bir kale olması dolayısıyla, defalarca yapılan akınlar sonucunda 1337 yılında Memlûk Devleti tarafından ele geçirilmiştir. Öneme binaen doğrudan Kahire'den gönderilen nâibler tarafından idare edilmiştir. Çukurova'da yaşanan Memlûk-Dulkadiroğulları ve Memlûk-Osmanlı çatışmalarından etkilenen Ayas, taraflar arasında sıklıkla el değiştirmiş ve nihayetinde I. Selim döneminde Osmanlı Devleti'nin toprağı olmuştur.

Bu bildiride; ilk olarak Ayas Liman-Kalesi'nin coğrafi konumu ve önemi, sonrasında tarihi hakkında bilgi verilerek, genelde Doğu Akdeniz ve özelde Çukurova bölgesi için arz ettiği önem ortaya koyulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Ayas Liman-Kalesi, Yumurtalık, Doğu Akdeniz, Çukurova, Ermeniler, Memlûkler.*

* Yrd. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü.
e-mail: fatma.akkus.yigit@ikc.edu.tr

hakkının tanınmasıyla, Ayas üzerinden işleyen ticaret yolunun yerini, Trabzon Limanı'nı kullanan kuzey ticaret yolu aldı. Doğu ticaretinin merkezi Akdeniz'den uzaklaşınca, Ortaçağdaki hareketli liman yerini, dinginliğe bıraktı ve sessizce ara sıra gelen Osmanlı deniz filolarına ev sahipliği yaptı. Ayas'tan geriye bugün sadece deniz ve kara burçlarının kalıntıları tarihi miras olarak kalmıştır.

KAYNAKÇALAR

İBN ABDÜZZÂHİR, *er-Ravz ez-Zâhir fî Siret el-Melik ez-Zâhir*, Tah. Abdulaziz Huveytir, Riyad, 1976.

-----, *Teşrif el-Eyyâm ve el-'Usûr fî Siret el-Melik el-Mansûr*, nşr. Murad Kamil, Kahire 1961.

AKKUŞ YİĞİT, Fatma, *Memlûkler Döneminde Çukurova*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011 (basılmamış doktora tezi).

-----, "XIV-XV. Yüzyılda Çukurova'nın Stratejik Önemi", *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu-III, Mersin ve Doğu Akdeniz*, s. 115-122.

AKTAN, Ali, "Memlûk-Haçlı Münâsebetleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 106, Ankara, 1997, s. 149-178.

BAYBARS EL-MANSÛRÎ, *Kitâb et-Tuhfet el-Mulûkiyye fî Devlet et-Türkiyye, Tarih Devlet el-Memâlik el-Bahriyye fî Fetremîn 648-711 h.*, Tahkik Abdulhamid Salih Hamdân, Kahire, 1987.

BUYRUK, Hasan, *Sis'i (Kozan) Akdeniz'den Kapadokya'ya Bağlayan Kervan Yolu Kaleleri*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2011 (basılmamış doktora tezi).

ÇETİN, Altan, *Memlûk Devleti'nin Kuzey Sınırı*, Ankara, 2009.

EBÛ'L-FİDÂ, *Tarih EbîFidâ, el-Musemma el-Muhtasar fî Ahbâr el-Beşer*, C. II, Tah. Mahmud Deyyûb, Lübnan, 1997.

EDWARDS, R. W., *The Fortifications of Armenian Cilicia*, Washington, 1987.

ERSAN, Mehmet, *Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Ankara, 2007.

GİRGİNER, K. Serdar, "Çukurova'da Önemli Bir Liman Kenti: Antik Yumurtalık (Ayas/Aigeia/Layazzo)", *Çukurova Üniversitesi Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 5, Ekim 2005/Mart 2006, s. 28-29.

HETUM, *Gorigos Semyörü Hetum Vekâyinâmesi*, basılmamış Türkçe çev. H. D. Andreasyan, TTK, İstanbul, 1946.

İBN TAGRİBİRDÎ, *en-Nücûm ez-Zâhire fî Mülûk Mısır ve el-Kâhire*, C. VII, Tahkik Muhammed Hüseyin Şemseddin, Lübnan, 1992.

KANAT, Cüneyt, "Memlûkler ve Çukurova", *Efsaneden Tarihe Tarihten Bugüne Adana: Köprübaşı* (Haz. Doç. Dr. Erman Artun- M. Sabri Koz), YKY, İstanbul, 2000, S. 93-107.

KHOWAITER, Abdulaziz, *Baibarsthe First: His Endeavours and Achievements*, London, 1978.

KOPRAMAN, Kâzım Yaşar, "Mısır Türk Sultanlığı", *Tarihte Türk Devletleri, II*, Ankara, 1987.

LE STRANGE, Guy, *The Lands of the Eastern Caliphate, Mesopotamia, Persia, and Central Asia from the Moslem Conquest to the time of Timur*, Cambridge, 1930.

el-MAKRİZÎ, *Kitâb es-Sülûkli Ma'rîfet Düvel el-Mülûk*, C. III (Tah. Muhammed Abdulkadir Ata), Lübnan, 1997; C. III, Tahkik Muhammed Abdulkadir Ata, Lübnan, 1997.

en-NÜVEYRÎ, *Nihâyet el-Ereb fî Fünûn el-Edeb*, C. XXX, Tahkik Necib Mustafa Fevâz, Hikmet Küşlü Fevâz, Beyrut, 2004; C. XXXIII (Tahkik İbrahim Şemseddin), Beyrut, 2004.

RAMSAY, W. M., *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, terc. M. Pektaş, İstanbul, 1960.

RUNCIMAN, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. III, çev. Fikret Işıltan, Ankara, 1987.

- SİMBAT, *Vekâyinâme (951-1334)*, basılmamış Türkçe çev. Hrant. D. Andreasyan, TTK, no. 68, İstanbul, 1946.
- SÜRYÂNÎ KEŞİŞ MİKHAİL, *Vekâyinâme (1042-1195)*, C. II, basılmamış Türkçe çev. Hrant D. Andreasyan, TTK, İstanbul, 1944.
- STEWART, Angus Donal, *The Armenian Kingdom and The Mamluks War and Diplomacy During the Reigns of Het'um II (1289-1307)*, Leiden-Boston-Köln, 2001.
- SÜMER, Faruk, "Çukur-ova Tarihine Dâir Araştırmalar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. I, Ankara, 1963, s. 1-98.
- İBN ŞEDDÂD, *el-Alak el-Hatira fî Zikr Ümerâ Şâm ve el-Cezire*, Tahkik Yahya Zekeriya Abbâre, Dimaşk, 1991.
- TEXIER, Charles, Küçük Asya Coğrafyası, *Tarihi ve Arkeolojisi*, C. III, çev. Ali Suat, Latin Harflerine Aktaran: Prof. Dr. K. Y. Kopruman, Sadeleştiren: Yrd. Doç. Dr. M. Yıldız, Ankara, 2002.
- THORAU, Peter, *The Lion of Egypt, Sultan Baybars I and the Near East in the Thirteenth Century*, Translated by P. M. Holt, London-New York, 1987.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul, 1984.
- TURAN, Şerafettin, *Türkiye-İtalya İlişkileri I, Selçuklulardan Bizans'ın Sonuna Kadar*, İstanbul, 1990.
- URFALI VAHRAM, *Kilikya Ermeni Kralları, Vahram Vekayinâmesi*, basılmamış Türkçe çev. H. D. Andreasyan, TTK, İstanbul, 1944.
- ÜNAL, Ahmet – GİRGİNER, K. Serdar, *Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, İstanbul, 2007.
- YURTSEVER, Cezmi, *Ayas Tarihin Parlayan Yıldızı*, Yumurtalık Belediyesi yay. No. 1, Ankara, 2003.
- el-YÛSÛFÎ, *Nüzhet en-Nâzir fî Siret el-Melik en-Nâsir*, Tahkik Ahmed Hatit, Beyrut, 1986.